

УДК 378.147:37.011.3-051(489:«19»)

Роляк А.О.*

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ДАНІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Стаття присвячена характеристиці модернізаційних процесів, що відбувалися в системі вищої педагогічної освіти Данії у другій половині ХХ століття. Автором аналізуються зовнішні європейські тенденції, внутрішні національні фактори та відповідні законодавчі освітні документи, що зумовили розвиток сучасної системи професійної підготовки вчителів у вищих навчальних закладах Данії.

Ключові слова: модернізація, педагогічна освіта, професійна підготовка, освітні документи, зовнішні фактори.

Друга половина ХХ ст. характеризується стрімкими змінами у соціально-економічному, духовному розвитку більшості європейських держав. Без перебільшення можна стверджувати, що ці зміни відобразилися на розвитку освітньої сфери європейських країн. Прогресивне оновлення освіти у суспільстві у першу чергу починається з покращення стану педагогічної освіти, оскільки, саме за умови існування ефективної системи підготовки висококласних педагогів, спроможних мобільно реагувати на зміни, що відбуваються у світовому освітньому просторі, країна може досягти високої якості освітніх послуг.

У свою чергу для того, щоб відповідати світовим стандартам, освіта вчителя повинна знаходитися у постійному русі, адаптуючись до потреб суспільства. Процес безперервного вдосконалення системи педагогічної освіти тісно пов'язаний з сучасними реформами в шкільній освіті та модернізацією змісту, форм і методів підготовки вчителів.

Модернізація системи професійної підготовки вчителя у вищих навчальних закладах Данії у 70-тих – 80-тих роках ХХ століття, що була зумовлена як специфічними внутрішніми політичними, економічними, національними традиціями, так і різноманітними зовнішніми тенденціями, призвела до активного впровадження гуманізаційних, глобалізаційних та інтернаціоналізаційних тенденцій в освітній сфері цієї країни та безпосередньо наблизила її входження до єдиного європейського освітнього простору.

У програмних міжнародних документах ЮНЕСКО, а саме: доповіді Ради Європи про світові тенденції педагогічної освіти “Вчителі та процес навчання у світі, що змінюється”, публікації Організації Міжнародного Співробітництва і Розвитку “Створюючи навчальні плани та програми”, доповіді Міжнародної Організації Праці “Статистичний огляд професії вчителя”, “Білій книзі європейської освіти” та ін., наголошується на необхідності створення європейської системи педагогічної освіти на основі національних досягнень кожної окремої країни та усталених європейських традицій.

Значний інтерес становлять наукові розвідки у галузі порівняльних досліджень систем педагогічної освіти різних країн світу, що активізувались у кінці ХХ – на початку ХХІ ст.: загальні тенденції розвитку освіти передових країн світу висвітлювалися В.Кудіним, Н. Лавриченко, О. Матвієнко, О. Огієнко, А. Сбруєвою, О.Сухомлинською, І.Руснаком та ін.; принципи організації підготовки педагогів у вищих навчальних закладах європейських країн розкривались Л. Пуховською, М.Лещенко та ін.

Проблеми трансформаційних перетворень у професійній підготовці вчителя народної школи в Данії розглядали данські науковці: Аннет Іпсен, Йорген Торслунд, Йенс Бйєрг, Стафф Каллерворт, Томас Ніссан, Дж. Вілумсен.

* © Роляк А.О., 2012

Однак, досі не здійснювалися дослідження, присвячені комплексній характеристиці модернізаційних процесів, що призвели до формування сучасної демократичної системи освіти вчителів в Данії. Цей факт став вирішальним під час вибору теми нашої статті.

Основна мета статті – проаналізувати розвиток данської педагогічної освіти у другій половині ХХ ст., охарактеризувавши фактори, що призвели до модернізації системи професійної освіти вчителів данської середньої школи з точки зору європейського контексту. Досягнення поставленої мети передбачає розв’язання таких завдань: проаналізувати зовнішні (європейські) та внутрішні (національні) тенденції, які зумовили розвиток освіти вчителів у Данії, дослідити нормативно-законодавче підґрунтя, що сприяло ефективному регулюванню модернізаційними процесами данської системи освіти вчителів у вищих навчальних закладах у другій половині ХХ ст.

Історичні факти говорять про те, що після Міжнародних конференцій міністрів освіти розвинених європейських держав у 1971 та 1976 рр. та підписання спільного договору про розвиток вищої освіти у Європі, університетська педагогічна освіта в Данії стає більш демократичною. Якщо раніше університетом керувала обмежена кількість призначених Міністерством професорів, то після прийняття Закону “Про університети” до органів управління педагогічних відділень та гуманітарних факультетів університетів стали обиратись у рівній кількості як викладачі, так і студенти [3, с. 217]. Саме студенти педагогічних відділень вперше організували освітній рух у Данії і почали піднімати питання про автономію, свободу, соціальну включеність та активність громадянської позиції вчителя в контексті його підготовки до майбутньої професійної діяльності у школі.

З середини 70-х років освітній рух розділився на дві течії – неомарксистську та неокультурну. Неомарксистську течію очолював Оскар Негт, який виступав за створення для дітей робочого класу нео-марксистської дидактики, заснованої на принципах проектного навчання. Прихильники неокультурної течії виступали проти культурної нерівності. Вони наголошували на тому, що теоретичні знання, які діти отримують у школі, повинні бути тісно пов’язаними з досвідом повсякденного життя [1]. Аналіз показав, що пізніше ці провідні ідеї неомарксистської та неокультурної течій були взяті за основу створення концепції проектного навчання, яка стала провідною у сучасній освіті Данії.

Вступ Данії до Європейського Союзу у 1973 р., потужні об’єднавчі процеси відобразилися на освітній системі цієї країни. Данський Фолькетинг ініціює проведення шкільної реформи, в результаті у 1975 р. приймається новий Закон “Про народні школи”, згідно з яким обов’язкова середня освіта наближається до європейських норм і стає дев’ятирічною. Мета цього закону: “Створити рівні можливості для всіх громадян країни отримувати повну середню освіту” [2, с. 135]. Відтоді – початкова і середня народні школи об’єдналися, утворивши загальну систему данської середньої освіти, яка успішно функціонує і в наш час. Загальні принципи організації системи середньої освіти Данії представлені на схемі 1.

Ми вважаємо за доцільне розглянути особливості реформування сучасної системи освіти вчителів в Данії крізь призму змін у національній системі шкільної освіти. Зауважимо, що данська система середньої освіти вважається однією з найдемократичніших систем у світі. Освіта в Данії розглядається як “шлях до рівності та добробуту всіх громадян данського суспільства” [4, с. 8].

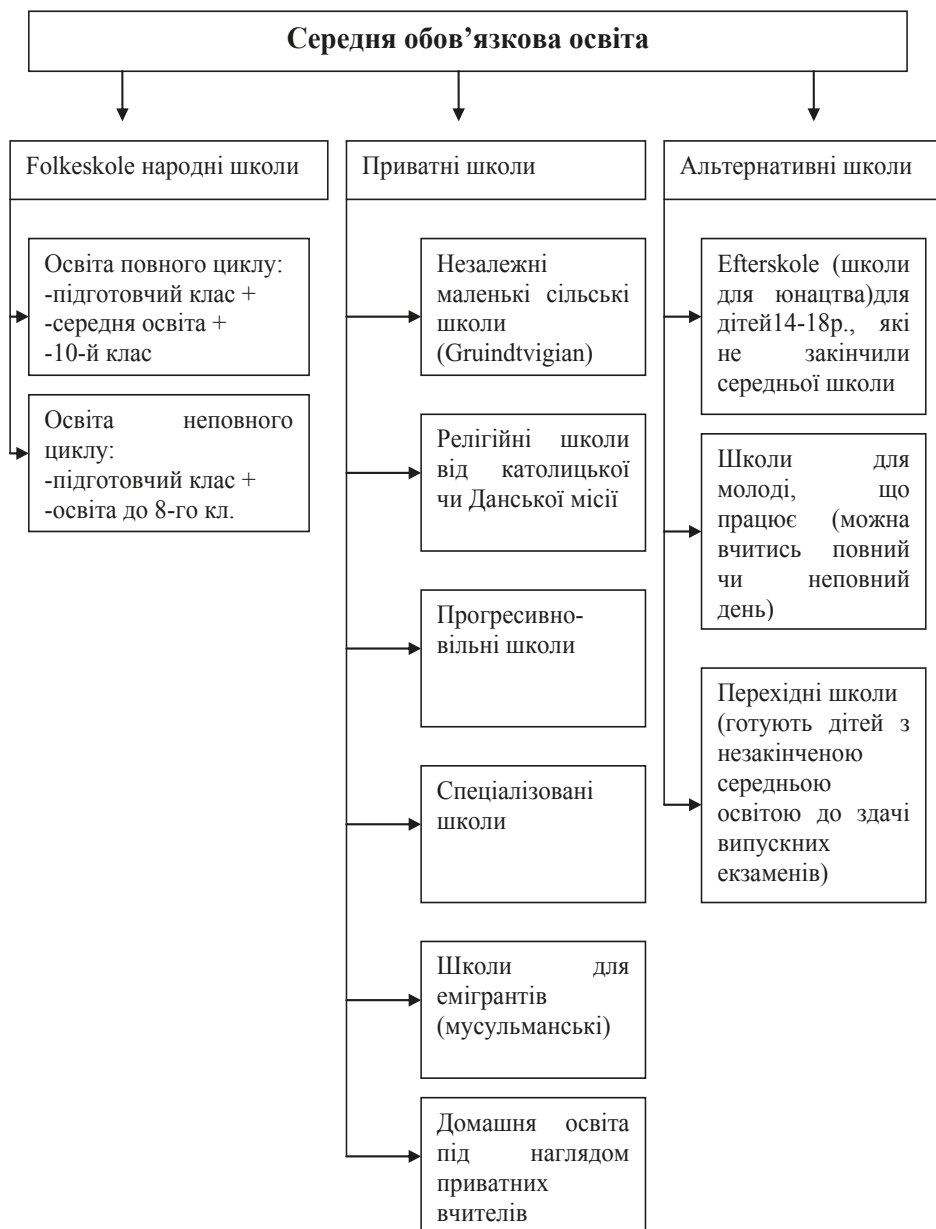
У Данії всі діти від 7 до 17 років мають право на безкоштовну дев’ятирічну обов’язкову освіту в середніх школах різного типу, а саме: 1) загальноосвітніх народних школах; 2) приватних школах; 3) альтернативних школах.

Майже 625 000 данських дітей, що становить 90%, навчаються під керівництвом 60 000 учителів у народних школах, де встановлений десятирічний строк навчання [4]. 10-й клас народної школи є обов’язковим лише для тих, хто хоче продовжити свою підготовку у вищих народних школах: гімназіях, граматичних школах, ліцеях тощо.

Приватні школи діляться на декілька категорій в залежності від змісту, цілей освіти та ідеологічного спрямування (наприклад, “грундтвіговські”, релігійні, конгрегаційні школи, прогресивні школи Рудольфа Штейнера та ін.), проте і приватні, і народні школи забезпечують своїх учнів освітою однакового рівня.

Альтернативні школи призначені для тих дітей, які з різноманітних причин не змогли завершити повний цикл обов’язкової середньої освіти.

Схема 1. Система середньої освіти Данії

Середня освіта в Данії має також вищу ланку (Upper Secondary Level). На початку 70-х рр. лише 20 % учнів загальноосвітніх шкіл після складання іспиту вступали до гімназій [2, с. 93]. Однак Закон “Про освіту” № 19 від 23.01.1975 відкрив можливість всім бажаючим без вступних іспитів лише за середнім балом атестату про загальну середню освіту продовжити свою підготовку в школах з вищою ланкою середньої освіти.

Навчання в школі з вищою ланкою середньої освіти є необов’язковим для всіх учнів, але є головною вимогою для тих, хто обирає вищу освіту за середньостроковими та довгостроковими академічними програмами університетського рівня.

Результати дослідження свідчать про те, що в Законі “Про народні школи” від 26.06.1975 вперше надається перелік 15-ти предметів, обов’язкових для навчальних програм всіх типів середніх шкіл. Усі обов’язкові предмети діляться на п’ять блоків: 1) гуманітарні (данська, англійська та іноземні мови – на вибір учня); 2) природничі науки (географія, біологія, хімія); 3) точні науки (математика, фізика); 4) релігія; 5) історія та мистецтво [6].

Оскільки, як було встановлено, саме з цього періоду початкова і середня освіта об’єдналися в єдину систему народної освіти Данії, у педагогічних коледжах відмінили диференціацію, згідно з якою окремо готували данських вчителів для молодших та старших класів. Відтепер після закінчення данського коледжу освіти педагог отримував кваліфікацію вчителя-предметника широкого профілю, який може викладати всі предмети з п’яти навчальних блоків шкільних дисциплін.

Закон “Про народні школи” 1975 р. проголошує також фундаментальні принципи середньої освіти в Данії, які включають в себе: 1) індивідуалізований підхід до навчання (данський вчитель у навчальному процесі повинен брати до уваги рівень підготовки та здібності кожного учня); 2) постійний внутрішній контроль за результатами навчання; 3) активну участь учнів та батьків у навчальному процесі. Слід відзначити, що саме з цього періоду учням надається право через шкільні комітети під керівництвом батьків та шкільної адміністрації вибирати собі вчителів. Батьки разом із учнями можуть вимагати звільнення вчителя, якщо його професійна діяльність не дає очікуваних результатів.

З логіки нашого дослідження випливає, що після проведення реформ у середній школі виникли нові вимоги до вчителя, до рівня його професійної кваліфікації та професійної підготовки. У 1977 р. в Данії офіційно введений Закон № 662 “Про посилення вимог до вступу у вищі навчальні заклади” від 15.12.1977. Факти свідчать про те, що данські коледжі освіти приєдналися до цього закону у 1979 р. У результаті були змінені умови вступу до педагогічних коледжів Данії. Відповідно до Закону, вступники до данських коледжів освіти повинні виконати наступне: 1) здати комплексний випускний екзамен у вищій народній школі або підготовчий вступний екзамен; 2) пройти співбесіду в коледжі, на основі якої спеціальною вступною комісією абітурієнту надається рекомендація для навчання у коледжі. Таким чином, з цього періоду проводиться досить жорсткий відбір абітурієнтів до педагогічних коледжів.

Програми педагогічної освіти в коледжах наближаються до програм університетського рівня. Курс “Предметної дидактики” доповнюється дисципліною “Дидактична реальність”. Це свідчить про те, що підсилюється предметна площина педагогічної підготовки. Відбувається процес розробки та введення практико-орієнтованої методології підготовки данського вчителя з центром у народній школі [5]. Тепер майбутній учитель після проходження навчання з однієї з педагогічних програм повинен: 1) набути професійних прийомів та навичок для роботи з учнями в школі; 2) мати необхідний обсяг загальноосвітніх та спеціальних знань; 3) володіти особистісними якостями, які відповідають професії вчителя.

У кінці 70-х років до вищих навчальних закладів у данській системі підготовки вчителів приєднуються нові університети, а саме Алборгський університет, де вчителів для данських гімназій готують на факультеті гуманітарних наук та Роскільдський університет, у якому також є відділення для підготовки вчительських кадрів для вищих народних шкіл.

Щодо коледжів, то вони в цей період розширюються, реорганізуючись у багатопрофільні педагогічні вищі навчальні заклади, які не лише готують майбутніх учителів народних шкіл, але й організують курси підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогів, надають консультативні послуги для громадських організацій, профспілок та адміністрацій шкіл всіх типів.

У 1980-1990-х рр. у багатьох європейських країнах розпочалась перебудова педагогічної освіти. У дослідженнях данських вчених Йенса Бйєрга, Стаффа Каллерворта, Томаса Ніссена робляться висновки, що з 1980 року вся система освіти Данії поступово приєднувалася до загальноєвропейських інтеграційних процесів [2]. Ідеї єдності європейського простору та взаємодії національних освітніх систем різних країн стали стрижнем всіх освітніх реформ

1990-х років. Навчальні заклади Данії починають пропонувати свої освітні послуги для інтернаціональних студентів, наголошуючи на рівності, доступності, демократичності та гуманності всіх форм освітніх програм. У кінці 80-х на початку 90-х рр. одноступенева модель вищої освіти Данії, в рамках якої присуджувалася лише одна наукова ступінь Кандидата наук, переходить до двоступеневої моделі. Прикметними ознаками двоступеневої моделі вищої освіти Данії є присудження (після закінчення довгострокової програми та проведення наукового дослідження на базі університету) ступенів магістра (Candidatus) та доктора філософії (PhD).

У 1987 р. данський парламент, Фолькетинг, ініціює запуск програми “Сім цілей народної школи”, яка пропонувала: 1) розширити освітні послуги середньої школи: народні школи повинні бути відповідальними за трудове і культурне виховання та організацію дозвілля дитини; 2) збагатити творчий та естетично-практичний вимір у середній освіті; 3) надати можливості класним вчителям координувати соціально-культурну роботу в класі; 4) розвинути нові форми співробітництва між школами; 5) змінити принципи управління середньою школою: тепер муніципалітет повністю контролює роботу народної школи; рада вчителів повинна бути замінена більш демократичним новоутворенням – шкільним комітетом, до складу якого повинні входити як вчителі, так і батьки, а також і учні старших класів [7].

Аналіз показав, що зазначені нововведення у данській середній школі спонукали до радикального оновлення змісту, форм та методів професійної підготовки вчителів. Таким чином, завдяки цим змінам з 90-х років ХХ ст. система освіти вчителя Данії переходить до періоду нових структурно-функціональних перетворень, який продовжується до нашого часу. Власне у межах цього періоду Данія успішно приєдналася до Болонського процесу, основною метою якого було: 1) створення європейського простору вищої освіти і запровадження європейської освіти в світі; 2) формування єдиного ринку праці вищої кваліфікації в Європі; 3) забезпечення мобільності студентів і викладачів; 4) прийняття загальноєвропейської ступеневої системи вищої освіти. У зв'язку з цим у систему освіти вчителя в Данії було введено наступні зміни:

- профільні предмети спеціалізації майбутнього вчителя, скорочено до 2-х обов'язкових та третього – на вибір студента;
- серед предметів спеціалізації наголос робиться на природничі науки;
- на профільних предметах “данська мова” і “математика” вводиться вікова спеціалізація відповідно до молодшого (1-4 класи), середнього (4-6 класи) та старшого (6-10 класи) віку учнів данської народної школи.
- система оцінювання перейшла на семибальну шкалу (від 12-ти – “відмінно” до 3-х – “незадовільно”);
- підсилено дидактичну підготовку майбутніх вчителів;
- на педагогічні предмети, які включають “загальну дидактику”, “психологію” та “педагогіку”, відводиться 33 кредитні одиниці, тобто 0,55 загального часового навантаження.

Таким чином, проведене дослідження дозволило зробити наступні висновки:

- на сучасний розвиток системи професійної підготовки вчителя в Данії вплинули як зовнішні, загальноєвропейські тенденції: демократизації, інтернаціоналізації, створення єдиного європейського простору, так і специфічні внутрішні політичні, економічні, національні фактори;
- аналіз комплексу законів, програм та постанов данського уряду, зокрема: консолідаційних законів про освіту та народні школи, 1975, 1987 рр.; законів про підготовку вчителя 1977, 1992 рр.; законів про університети 1975, 1979 рр., продемонстрував, що саме таке правове підґрунтя сприяло подальшому формуванню демократичної, гуманістичної, неавторитарної системи національної данської педагогічної освіти, яка відрізняється у всьому світі своєю ефективністю та якістю.

Потрібно підкреслити, що проведене дослідження не вичерпує зазначену проблему. Подальше вивчення та аналіз змісту, принципів, методів та сучасних концепцій в освіті вчителя для народних шкіл Данії дозволить виявити особливі тенденції розвитку і функціонування вищих навчальних закладів педагогічного профілю.

Список використаних джерел

1. Карлсен А.В. Дания: этапы борьбы миролюбивых сил (конец 70-х – сер. 80-х) / А.В. Карлсен // Новая и новейшая история. – 1988. – № 1. – С. 16-32.
2. Bjerg J. Reflections on Danish Comprehensive Education, 1903 – 1990 / Jens Bjerg // European Journal of Education. – 1991. – Vol.26. – №2. – P. 133-150.
3. Krejsler J. Discursive Battles about The Meaning of University: the case of Danish university reform and its academics / J. Krejsler // European Educational Research Journal. – 2006. – Vol.5. – №3 – 4. – P.210 – 220.
4. OECD. Improving School Leadership National background report, Denmark, 2007. – 101 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/edu/schoolleadership>.
5. Sørensen B. En fortælling om danskfaget. Dansk I folkeskolen gennem 100 år / Birte Sørensen. – København: LL, 2008. – 344 p.
6. Undervisningsministeriet. Lov om folkeskolen 26. juni 1975. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dpb.dpu.dk/site.aspx?p=333&page=show&lawid=89>
7. Willumsen J. New managerialism in teacher education – professionalisation or re-professionalisation? On the latest developments in teacher education in Denmark / John Willumsen // T.Sander (ed). New flexibilities in teacher education? Thematic Network on Teacher Education in Europe. – Frankfurt: TNTEE publ. – 1998. – Vol.1. – №2. – P. 61 – 69.

This article deals with characteristics of modernization processes in the Danish system of pedagogical education in the second half of the XX century. The author analyses external European tendencies, internal national factors and appropriate legislative documents influenced the development of modern professional teachers training system in institutions of tertiary education in Denmark.

Key words: modernization, pedagogical education, professional training, educational documents, external tendencies.

УДК 378.147

Саєнко Н.В.*

КОГНІТИВНИЙ КОМПОНЕНТ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті підкреслено важливість підвищення загальнокультурного рівня сучасного фахівця. Це завдання реалізується завдяки його культурологічній підготовці. Розкрито зміст когнітивного компонента цієї підготовки, виділені такі його сфери, як побутова, суспільно-політична, сфера духовного виробництва та міжкультурного спілкування. Визначено зміст кожної з цих сфер.

Ключові слова: загальнокультурний рівень, культурологічна підготовка, когнітивний компонент.

Дослідники відзначають, що для всієї світової освіти останнього сторіччя характерне зростання інтересу до проблем культури і культурної регуляції колективного й особистого життя людей. Це пов'язане з численними історичними й соціально-культурними причинами, становленням мультикультурної постіндустріальної цивілізації, пошуком засобів «культурної адаптації» людини у досягненні техногенного світу й інформаційної цивілізації (А. Флієр).

Вузькопрофесійна підготовка випускників технічних ВНЗ уже не відповідає вимогам часу, важливим елементом вищої професійної освіти стає загальна культура майбутнього спеціаліста, який має бути інтелігентом, духовною особистістю, що орієнтована на цінності світової та національної культури.

Постійне зростання уваги до зв'язків освіти і культури, до культурологічних проблем освіти і виховання визначається у науковому світі як норма, що виводиться із самого визна-

* © Саєнко Н.В., 2012